

VALERIU BOLOGA — DIRECTOR AL FILIALEI DIN BRAȘOV A BĂNCII „ALBINA“ (1887—1899)

de MIHAI DRECIN

La zece ani după înființarea Băncii „Albina“ din Sibiu¹, prima bancă cu capital pur românesc a românilor de pretutindeni, Brașovul, „adevărată placă turnantă“ a comerțului transilvănean, va deveni sediul primei filiale albiniste².

Începuturile Filialei nu sînt ușoare. Primii doi ani de activitate, 1882 și 1883, se soldează cu bilanțuri deficitare. Anii următori vor aduce însă revirimentul așteptat, cifrele de afaceri și beneficiile crescînd continuu³. Cînd se părea că Filiala este așezată pe baze solide, ca urmare a unui slab control din partea directorului Ioan G. Ioan, au loc o serie de perturbări în afacerile interne⁴. Sancțiunea pe care i-o dă Centrala este un pretext pentru demisia pe care Ioan G. Ioan și-o înaintează la 28 martie 1887⁵.

Cel în a cărui sarcină va cădea preluarea conducerii Filialei, revitalizarea și dezvoltarea afacerilor ei la dimensiuni nesperate nici de Centrala din Sibiu — nu era brașovean de origine. Valeriu P. Bologa s-a născut la 20 iunie 1853 la Sibiu, în cunoscuta familie a lui Iacob Bologa. Tatăl său, marcantă personalitate a românilor transilvăneni, va deține funcția de consilier la Cancelaria aulică transilvăneană și se va număra printre cei șapte membri fondatori, mai apoi prim-vecepreședinte (1872—1874) și președinte (30 iulie 1874—30 mai 1888) al Băncii „Albina“.

Tînărul Valeriu Bologa își face studiile medii la Sibiu, Cluj și Viena, pentru ca la 1878 să obțină diploma de inginer a Politehnicii din Viena. Cu

---

¹ Vezi o analiză mai detaliată a problemei în studiile autorului: *Premisele social-economice și politice ale înființării Băncii „Albina“ din Sibiu*, în *Lucrări științifice, seria istorie-științe sociale-pedagogie*, Oradea, 1971, p. 99—105; *Înființarea Institutului de credit și economii „Albina“ din Sibiu*, în *Crtsta*, Oradea, 1973, p. 243—266.

² Mihai Drecin, *Înființarea Filialei din Brașov a Băncii „Albina“*, în *Lucrări științifice, seria istorie*, Oradea, 1973, p. 79—90.

³ Ioan Lupaș, *Monografia Băncii „Albina“ S. A.*, în mss., la Arhiva Bibliotecii Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Sibiu, p. 54.

⁴ Arhivele Statului Sibiu, Procese verbale ale Direcțiunii Institutului de credit și economii „Albina“, volum VII, 1887, concludus 242 și 277 (în continuare: Arh. St. Sibiu, Fond: Banca „Albina“, VII, 1887, 242 și 277.

⁵ *Ibidem*, 141.

⁶ *Ibidem*, 128 și Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, Banca „Albina“ Brașov, dosar 8, 1887, filele 22—25, 39—40, 43—44, 51—52. (în continuare: Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, dosarul 8, 1887, f. 22—25, 39—40, 43—44, 51—52.

ocazia studiilor la Viena, audiază și își ia examene și în specialități ca: economia națională, științe financiare, drept comercial și cambial, contabilitate, cunoștințe ce se vor dovedi foarte folositoare în viitoarea sa carieră financiar-bancară, atunci încă greu de întrezărit. După satisfacerea stagiului militar rămâne în cadrele active ale armatei până în toamna anului 1885⁷.

Cam în aceeași perioadă conducerea Băncii „Albina” scoate la concurs un post de secretar⁸, pe care Valeriu Bologa îl ocupă de la 1 ianuarie 1886⁹, dedicându-i-se cu elan și pricepere. În condițiile descompletării conducerii Filialei din Brașov, prin demisia directorului Ioan G. Ioan, se pare că Centrala din Sibiu s-a orientat pentru promovarea lui Valeriu Bologa în fruntea Filialei. Pentru a-și improwiza și adinci cunoștințele de contabilitate, afaceri de antrepozite și zarafie, între mai—iunie 1887, va fi trimis să facă o practică de studii la două importante bănci vieneze: „Unionbank” și „Wiener Sparkassa”¹⁰. La scurtă vreme este numit director al Filialei, preluându-și efectiv funcția la 1 octombrie 1887¹¹. În puterea virstei, i se deschide o nouă carieră unde-și putea valida cunoștințele profesionale și puterea de muncă.

Proaspătul director își găsește instituția într-o gravă dezorganizare¹², ceea ce explică deficitul de 8631,75 fl. înregistrat la sfârșitul anului 1887¹³. În strădaniile sale de temeinică cunoaștere a activității de până atunci a Filialei, îi studiază întreaga arhivă, fapt ce-i permite reflexii autorizate asupra activității desfășurate de predecesorii săi. Despre primul „dirigent” scrie: „Cetind mai multe epistole de ale d-lui Alexi¹⁴, aflu de regretabil că institutul s-au desfăcut de acest domn”. Nu aceeași părere bună o are față de Ioan G. Ioan care a patronat „... o conducere în sine onestă dar incapabilă”¹⁵. Se pare că la început Valeriu Bologa era puțin pesimist în privința

⁷ Constantin Popp, *Valeriu P. Bologa (1853—1899). Cu ocazia aniversării a 40 de ani de la moartea sa*, Sibiu, 1939, p. 13—14.

⁸ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, VI, 11 noiembrie 1885, 299.

⁹ *Ibidem*, VI, 17 decembrie 1885, 337. La aceeași dată Partenie Cosma preia funcția de director-executiv titular, fapt ce-i va lega în viitor nu numai ca apropiați colaboratori ci și ca foarte buni prieteni, cf., *Ibidem*, VI, 1886, 1.

¹⁰ *Ibidem*, VII, 1887, 174 și 221.

¹¹ *Ibidem*, VII, 6 septembrie 1887, 281 și Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, dosarul 8, 1887, f. 57 și 60.

¹² Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, dosarul 8, f. 39—40, 65—75, 81—92, 98—103.

¹³ *Ibidem*, dosarul 9, f. 176—177.

¹⁴ Teochar Alexi, comerciant brașovean, director al Filialei între 1 august — 1 octombrie 1882. În scrisoarea din 27 septembrie 1882, prin care-și dă demisia din fruntea Filialei, T. Alexi invocă o greșeală săvârșită în serviciu, cerînd totodată „... încredințarea conducerii acestui așezămint unel persoane mai dtabce”. La două săptămîni, Iacob Bologa și Visarion Roman, verificînd pe teren cauza surprinzătoarei demisii, constată că de fapt T. Alexi fusese improcesuat de „Prima bancă transilvană” din Brașov, al cărui secretar fusese înainte de a prelua conducerea Filialei Băncii „Albina”, fiind acuzat de delapidare. T. Alexi deși se considera nevinovat, fapt pentru care la rîndul său cere verdictul justiției împotriva acuzei aduse, pentru demnitatea sa nu concepe să mai poată rămîne în fruntea Filialei „Albina”. La un moment dat, cînd lucrurile începeau să se limpezească în favoarea sa, T. Alexi își exprimă dorința de a reveni asupra demisiei. Centrala din Sibiu însă hotărăște să lase faptul așa cum s-a consumat, mai ales că Ioan G. Ioan își preluase deja funcția de director. Cf. Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 2, f. 21, 22, 24 și Arh. Statului Sibiu, Fond Banca „Albina”, IV, 250, 266.

¹⁵ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 8, f. 181.

reuşitei sale în reglementarea favorabilă a situaţiei Filialei. Aşa explicăm cuvintele de îmbărbătare trimise de Partenie Cosma: „Umerii D-tale. sînt laşi deajuns ca să le învingi toate greutăţile pînă cînd vei face ordine“¹⁶.

La numai două săptămîni de la preluarea noului post, Valeriu Bologa era în măsură să facă o serie de propuneri vizînd o structurală reorganizare a activităţii Filialei, garanţie a depăşirii 'momentului critic. Comitetul de cenzură al Filialei ca şi Direcţiunea din Sibiu le apreciază realismul apropiindu-le imediat, aşa cum vor face şi cu alte numeroase propuneri şi soluţii înaintate în următorii ani. Valeriu Bologa va milita pentru: o continuă lărgire a tipurilor de afaceri, atragerea unei clientele ţărăneşti şi orăşeneşti tot mai numeroase, strictă respectare a intereselor clientelei asupra căreia nu trebuia să se abată nici un abuz din partea funcţionarilor sau agenţilor Filialei, o simplificare a birocrăţiei şi o modernizare a organizării întregii bănci în funcţie de cerinţele momentului¹⁷. Stilul său de muncă, meticulos şi dinamic, reiese foarte bine din bogata corespondenţă, oficială şi confidenţială, întreţinută cu Partenie Cosma. Orice constatare făcută în raionul de afaceri al Filialei, orice intenţie sau măsură luată de el sau Centrală în vederea bunei desfăşurări a activităţilor este pe larg comentată, sub toate unghiurile de vedere posibile, dovedind competenţă profesională, realism şi un ataşament total faţă de prezentul şi viitorul instituţiei din care făcea parte, o veritabilă instituţie naţională a românilor transilvăneni.

Firul roşu al strădaniilor sale a fost sprijinirea ridicării social-economice şi culturale a românilor transilvăneni în general, în special a celor din Braşov şi împrejurimi. De fapt avem de-a face cu o perfectă circumscriere a activităţii sale în însăşi raţiunea pentru care a fost creată Banca „Albina“. Nu odată Valeriu Bologa a afirmat: „... noi voim să dăm românilor ajutor ca familiile române să se întărească, să progreseze, nu voim însă fără vreun folos pentru noi să distrugem existenţa unei familii“¹⁸. Afirmatiile sînt întărite de fapte. Propune scăderea tarifelor agenţilor împreună cu dobînzile percepute de bancă la cambiile mici, lip de operaţiune foarte solicitat de clientela săracă¹⁹. Cînd în toamna anului 1897 sesizează că un grup de zarafi particulari escrocau ţăranii din raionul de afaceri al Filialei, introduce zarafia între tipurile de afaceri cu scopul evident de a le apăra interesele ţăranilor²⁰. Bisericile, şcolile şi alte instituţii româneşti sînt sprijinite acordîndu-li-se creditele cerute în cele mai avantajoase condiţii, fiind propuse a fi dotate anual din cota de binefacere şi cultură a băncii. Valeriu Bologa acordă o atenţie specială Şcolii comerciale superioare române din Braşov, singura de acest gen la românii transilvăneni, izvor de cadre comerciale şi financiar-bancare atît de necesare²¹. Creditele acordate ţăranilor, orăşenilor, diferitelor instituţii româneşti, au constituit o importantă cale de scoatere a românilor de sub exploatarea nemiloasă a cămătarilor.

¹⁶ *Ibidem*, d. 8, f. 80.

¹⁷ *Ibidem*, d. 8, f. 98—112, 126—130; d. 9, 1888, f. 9—14; d. 10, 1889, f. 25—27, 219—221, 248; d. 13, 1892, f. 39; d. 14, 1893, f. 29—32; d. 15, 1894, f. 323; d. 16, 1895, f. 232—239; d. 18, 1896, f. 137—138.

¹⁸ *Ibidem*, d. 10, 1889, f. 110.

¹⁹ *Ibidem*, d. 12, 1891, f. 128—129.

²⁰ *Ibidem*, 1897, f. 133—144, 155—158, 190.

Vederile sale largi, serioasa sa cultură profund umanistă, tradițiile familiale sănătoase, atmosfera ce stăpînea din acest punct de vedere conducerea și corpul funcționăresc al Băncii „Albina“, explică repulsia ce-l stăpînea față de orice idee șovină. Va trata cu stimă și respect pe sașii, maghiarii și secuii care răsplăteau cu aceeași monedă sincerele sentimente pe care le avansa. Va cultiva prietenii atît în sferile intelectualilor cît și în rîndurile țărănilor și meseriașilor din rîndurile naționalităților din Transilvania. „... Vină ungerii și la noi încoace ... le dăm bucuross bani dacă sînt numai buni“*, spunea Valeriu Bologna încã în toamna anului 1887²². Afirmăția sa are valoarea unei profesiuni de credință, apărată cu consecvență în întreaga perioadă cît s-a aflat în fruntea Filialei, întărită de rezultatele realizărilor practice. În scrisorile sale către Centrală și Partenie Cosma subliniază importanța strîngerii și extinderii afacerilor cu zona Secuimii, nu numai datorită avantajelor materiale pe care Banca „Albina“ le-ar putea culege de aici ci și pentru fireasca strădanie de apropiere între români și secui, ale cărei începuturi se pierd în evul mediu. Valeriu Bologna, de multe ori însoțit de directorul-executiv Partenie Cosma, va face numeroase vizite în Secuime, înființînd agenții pentru toate ramurile de afaceri, dar mai ales pentru credite cambiale cu acoperire ipotecară, la Sfințu Gheorghe, Brețcu, Covasna, Poiana Sărată²³. Secuii sînt sensibili la strădaniile și loiala politică de credit a Băncii „Albina“, devenind clienți stabili și de încredere²⁴.

Hotărît să-și închine viața muncii, să nu se mulțumească cu ce a realizat, încercînd o continuă autodepășire, Valeriu Bologna îi scria lui Partenie Cosma: „... sînt încã prea multă putere de lucru în mine, ce aș dori să o consacrez „Albinei“ ... Aspir să fac din Filială ceva de mai mare importanță“²⁵. A reușit pînă la un punct. Viziunea sa largă în ceea ce privește dezvoltarea afacerilor Filialei, a Băncii „Albina“ în general, s-a lovit însă nu o dată de conservatorismul majorității Direcțiunii de la Sibiu**.

²¹ *Ibidem*, d. 12, 1891, f. 65—67.

* Aici în sensul de-a se încadra în disciplina afacerilor financiar-bancare.

²² *Ibidem*, d. 8, f. 196—197.

²³ *Ibidem*, d. 8, 1887, f. 162—163; d. 10, 1889, f. 298—317, 326—327, 332—334, 336; d. 11, 1890, f. 98—105; d. 13, 1892, f. 139 și Arhivele Statului Sibiu, VIII, 1889, 162.

²⁴ Din numeroasele dovezi în acest sens ne oprim asupra uneia care, chiar dacă o înregistrăm la cîtiva ani după moartea lui Valeriu Bologna, își are rădăcinile în politica de credit inaugurată de el în Secuime, încã din toamna anului 1887. În 1902, în lumea politicianilor maghiari din Budapesta și provincie, se ajunsesse la o denigrare a băncilor românești din Transilvania, în special a Băncii „Albina“, acuzate ca urmărind scopuri pur politice prin acordarea de credite elementului maghiar pentru ca apoi să-l deposeze de pămînt. În ton cu aceste acuzații preotul reformat din comuna Eresteghin (Eresztevény — Țirgu Secuiesc) a cerut credincioșilor săi să renunțe la serviciile Filialei Băncii „Albina“. Fără a se lăsa intimidat de propaganda antialbinistă făcută de preot, țărani li replică încã în biserică cu cuvintele: „Atunci dă-ne D-ia... Noi luăm de unde cãpătăm. Albina ne dă grabnic și mai teftin“. Se pare că relațiile între preot și credincioșii săi s-au încordat, deoarece din acel moment țărani secui, în număr tot mai mare, vin cu ocazia sărbătorilor de bobotează să fie sfinții de preotul român din aceeași comună. Mai mult, în februarie 1902 — 13 familii de secui reformați trec la religia ortodoxă. Precizăm că preotul român era în același timp și agent al Filialei din Brașov făcînd în această calitate serviciile atît de apreciate de țărani secui, ca mijlocitor de credite la Banca „Albina“, cf. Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 25, 1902, f. 81—82.

²⁵ *Ibidem*, d. 15, 1894, f. 83—84.

** „Conservatorismul“ majorității conducerii Băncii „Albina“ trebuie să-l raportăm la

Valeriu Bologa a fost obligat să-și concentreze atenția mai ales asupra țaranului și agriculturii din raionul său, să evite concurența cu alte bănci locale, să stimuleze o dezvoltare mai lentă, dar sigură, a Filialei²⁶, să accepte o dependență aproape totală de Centrală.

Respectarea directivelor Centralei nu-l împiedica să facă o serie de propuneri vizînd dacă nu totala abandonare a „conservatorismului“ în conducere, cel puțin o atenuare a acestuia, luînd ca exemplu activitatea băncilor din Regatul României atît de bine cunoscută lui.

Obținerea, pentru Filială, a unei mai mari independențe de acțiune²⁷, trebuia să constituie cadrul general în care Valeriu Bologa urma să încerce impunerea de noi căi pentru creșterea veniturilor, în același timp tot atîtea mijloace de modernizare a orientării distribuiri creditelor, care să vizeze nu numai agricultura ci și alte ramuri economice cu perspective de dezvoltare capitalistă. Valeriu Bologa propune angajarea băncii în finanțarea tranzitului de mărfuri pe căile ferate; a unei „Societăți de construcții“ în Brașov; a unor brașoveni comercianți de petrol, proprietari de rafinării; comercianți specializați în exploatarea de păduri. Lansează ideea înființării primei societăți de asigurare cu capital românesc²⁸. Majoritatea proiectelor sale sînt respinse de Centrală pe considerentul că sînt riscante, angajează sume mari în afaceri inedite cu al căror mecanism funcționarii săi nu erau întru totul familiarizați²⁹. Reținem însă că, atît cît i-a stat în putință, Valeriu Bologa și-a angajat Filiala în unele afaceri de finanțare a industrișilor și comercianților din Brașov obținînd rezultate promițătoare³⁰.

Foarte îndrăzneț pentru acele vremuri îl putem considera planul său de realizare a unor legături de credit directe cu marile centre financiare din apusul Europei. Într-o scrisoare trimisă lui Partenie Cosma își reafirma punctul său de vedere: „... Și încă odată zic: la Paris trebuie să mergem, și la Berlin și Londra și Triest, una după alta, atît pentru filială, cît și pentru Institutul în totalitate, — și dacă nu vom merge azi, vom merge mine-poimine, dar de mers vom merge, căci dezvoltarea „Albinei“ o duce imperativ cu sine“³¹. Avantajele materiale dublate îndeaproape de prestigiul ce-l putea

---

situația politică a românilor transilvani la acea dată. Orice instituție românească era privită cu suspiciune de către autorități. Băncii „Albina“ oricînd i se puteau retrage reesconturile acordate de marile bănci din Viena și Budapesta. Plasamentul cel mai sigur era cel dat țaranului ce își garanta împrumutul cu pămîntul și restul averii sale. De aici sumele puteau fi mai repede și mai sigur recuperabile decît din afaceri industriale și comerciale unde jocul prețurilor era mai mare. Valoarea pămîntului era însă mult mai stabilă, cu tendințe de creștere. Deci în „conservatorismul“ Centralei trebuie să vedem și o bună doză de *cumpăt, echilibru, responsabilitate națională*, care să scutească banca de un eventual crah financiar, iar poporul de pierderea unui important instrument pus în slujba efortului de ridicare social-economică și culturală, garanție a însăși afirmării sale politice.

²⁶ *Ibidem*, d. 9, 1888, f. 83; d. 11, 1890, f. 23—24 și Arhivele Statului Sibiu, Fond Banca „Albina“, VIII, 1890, 27.

²⁷ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 10, 1889, f. 83—86, d. 15, 1894, f. 90.

²⁸ *Ibidem*, d. 11, 1890, f. 108—116, 117—123; d. 12, 1891, f. 221—224, 241—256; d. 15, 1894, f. 347—349. Precizăm că „Banca generală de asigurare“, prima societate de asigurare cu capital românesc din Transilvania, se va înființa la Sibiu abia la 14 mai 1911.

²⁹ *Ibidem*, d. 11, 1890, f. 137—139.

³⁰ *Ibidem*, d. 13, 1892, f. 61—82; d. 14, 1893, f. 80—85.

³¹ *Ibidem*, d. 15, 1894, f. 86.

ciștiga Banca „Albina” prin cultivarea relațiilor cu marea finanță, determină Centrala să-l autorizeze pe Valeriu Bologa să-și materializeze în practică intențiile³². În scurtă vreme Filiala intră în relații de afaceri cu „Landerbank”, filiala din Paris; „The Cheque Bank” din Londra și „Société générale” din Paris³³. Prin intermediul lor vor obține reesconturi cu dobânzi mai mici decât cele oferite de băncile din Viena și Budapesta, profiturile rezultate ridicându-se în unii ani la sume apreciabile³⁴.

O altă amploare și semnificație au legăturile Filialei cu cercurile financiar-bancare din București, în general cu România. Pe un teren aproape virgin, Valeriu Bologa se va strădui să le dezvolte cât mai mult posibil. Vizitele destul de dese pe care le face la București³⁵, relațiile de prietenie pe care le întreține cu o serie de oameni de afaceri ca: C. Pascu, Diamandi Manole, Dr. Teodor Nica, C. Steriu, originari din Brașov³⁰, studierea zilnică a celor mai importante reviste și ziare economice și financiar-bancare din România, mai ales „Curierul financiar”³⁷, îl orientează temeinic în realitățile economice și politice ale României. Este astfel în măsură să înainteze Centralei rapoarte detaliate³⁸, subliniind totodată lipsurile ce se manifestă în legăturile dintre Banca „Albina” și România, sugerind căile de lichidare a acestora.

Valeriu Bologa pretinde pentru Filială monopolul afacerilor Băncii „Albina” cu România³⁹, în cadrul unei mai mari independențe de acțiune. Argumentele și propunerile „dirigentului” din Brașov se pare că au făcut o impresie bună la Centrală. Ca atare i se permite Filialei să-și deschidă un credit de cont-curent la Banca Națională a României, pentru a cărei acoperire Centrala îi transpune în proprietatea sa toate efectele române de care

³² *Ibidem*, d. 15, 1894, f. 178—182; d. 18, 1896, f. 209 și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, IX, 1894, 29; X, 1896, 117.

³³ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 15, 1894, f. 4—5, 289—290; d. 18, 1896, f. 93—94.

³⁴ Profitul net obținut de Filială în anul 1894 s-a ridicat la 19796 fl, iar în 1895 la 18228 fl. Aproximativ 5000 fl., în fiecare din anii de mai sus, au fost obținuți în urma legăturilor de afaceri cu cele două bănci din Paris, cf. *Ibidem*, d. 16, 1895, f. 11—13, și d. 19, 1897, f. 14—20.

³⁵ Deosebitul interes pe care-l manifestă față de piața financiar-comercială a României cred că rezultă foarte bine din următoarele: abia numit director al Filialei, va pleca împreună cu Partenie Cosma la București pentru a studia piața și referințele comerciale și să încerce a intra în legături comerciale cu o firmă de încredere. cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, VII, 6 septembrie 1887, 283. Un an mai târziu, deși în voiaj de nuntă la București, nu scăpa ocazia de a purta discuții cu o serie de oameni de afaceri căutând căi comune de cooperare. cf. Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 9, 3 octombrie, 1888, f. 248—251. Până în primăvara anului 1897, Valeriu Bologa făcea anual cite 3—4 deplasări la București. Odată cu agravarea bolii este nevoit să le suspende, așa cum recunoaște într-o scrisoare trimisă lui Partenie Cosma: „... Regret că am ieșit total din contact cu România. De un an n-am mai fost în București, — și orientarea de care aveam lipsă cere ca din ctnd în ctnd să mă duc acolo și să-mi iau informațiuni în fața locului, cum prin epistole nu le poate omul primi”. cf. *Ibidem*, d. 21, 1898, f. 76.

³⁶ *Ibidem*, d. 16, 1895, f. 22—28, 32—39, 40—47; d. 18, 1896, f. 100—101.

³⁷ *Ibidem*, d. 21, 1898, f. 76.

³⁸ *Ibidem*, d. 10, 1889, f. 98—103; d. 15 1894, f. 178—182, 211—217, 260—262, 324.

³⁹ Ideea este formulată astfel: „... ctnd Albina are în un suburbiu a Bucureștilor, adevă în Brașov, o filială, e natural ca toate afacerile sale în București să le facă prin filială”. cf. *Ibidem*, d. 10, 1889, f. 119—129.

dispunea în acel moment⁴⁰. Dintre tipurile de afaceri cultivate cu România amintim: zarafia⁴¹; lombardul⁴²; cumpărarea și vânzarea de efecte publice române, mai ales funciare rurale și urbane⁴³; cumpărarea și vânzarea de acțiuni ale BNR⁴⁴; acordarea de credite unor firme industriale și persoane particulare⁴⁵. În anumiți ani profiturile obținute de Filială din afacerile activate în România sînt substanțiale⁴⁶. Precizăm însă că ele au mai mult un caracter de conjunctură, marea majoritate a profiturilor Filialei rezultînd din activitatea desfășurată în raionul său din Transilvania.

Ne punem atunci întrebarea firească, dacă în ansamblul profiturilor Filialei, a Băncii „Albina“ în general, profiturile realizate din afacerile financiar-bancare cu România sau alte bănci din apusul Europei sînt modeste față de profiturile realizate în Transilvania, ce anume se viza prin eforturile depuse continuu pentru stringerea legăturilor de afaceri cu România? De ce Valeriu Bologa, ca și predecesorul său de idee Visarion Roman⁴⁷, militează cu atîta căldură pentru înființarea unei filiale a Băncii „Albina“ la București?

Răspunsul îl găsim în bogata corespondență a lui Valeriu Bologa cu Partenie Cosma și cu prietenii săi din București. Deși speră că o filială a Băncii „Albina“ în București ar „... arunca venite mai considerabile ca Institutul întreg în patrie ... neasemenat mai mare însă are să fie și poate fi folosul *moral* românesc național dacă Albina ar prinde rădăcini în România, s-ar ramifica succesive în orașele mai însemnate acolo ca institut român, legînd astfel România austriacă-ungară cu România liberă prin o legătură importantă economică. Acest tablou — crede Valeriu Bologa, — se poate ilustra cu colori vii și frumoase și această idee e sublimă, e măreață“⁴⁸. Cu altă ocazie

⁴⁰ *Ibidem*, d. 10, 1889, f. 150—151 și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina“ V111, 1889, 55.

⁴¹ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 8, 1887, f. 81—82.

⁴² *Ibidem*, d. 10, 1889, f. 227 și 316.

⁴³ *Ibidem*, d. 12, 1891, f. 94; d. 13, 1892, f. 129—132, 165—168; d. 18, 1896, f. 87; d. 19, 1897, f. 9 și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina“, IX, 1892, 44 și 138; X, 1896, 97 și 1897, 3.

⁴⁴ *Ibidem*, X, 1895, 49 și Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 18, 1896, f. 141—144.

⁴⁵ *Ibidem*, d. 14. 1893, f. 142—145 și 150 și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina“, VII, 1887, 126; IX, 1893, 130. Cu ocazia acceptării titlului de reprezentant bancar al fabricii de postav Wolff et Co. din Buhuși, pentru piața Austro-Ungariei, Valeriu Bologa scria Centralei: „... Dezvoltarea afacerilor Institutului nostru ne împinge continuu spre România, și cu firmele de rangul prim *oem*, pentru asigurarea viitorului, interes de a înainta și sta în legături și anume în astfel de condițiuni cum le cere comerțul mare. Vom trebui cu încetul să dezvoltăm afară de afacerile de credit uzitate azi la noi și ramul de credit cum îl reclamă legăturile de firme mai mari între sine ... Totodată îmi permit a arăta, că după ce vom fi în clar cu Wolff et Co. o să nîzuim a ne asigura în clientela noastră și etablismentele din Buznești și Azuga“.

⁴⁶ Dacă în 1891 profitul net a fost 9057,09 fl., în 1892 el atinge 14843,44 fl. Valeriu Bologa explică această bruscă și apreciabilă urcare a profitului ca de „... — atribuit în mare parte întruînșei efectelor române cumpărate în anul 1892, asupra contului profitului, care întruînșă se va manifesta și în anul curent încă, și prin care pe deplin se justifică stăruința noastră de a obține permisiunea ca să procurăm astfel de efecte“ cf. *Ibidem*, d. 14, 1893, f. 20—22. După scurgerea a numai șase luni din 1893, așa cum se prevedea la începutul anului, s-a obținut la efectele române un profit de 3561,99 fl. cf. *Ibidem*, d. 14, 1893, f. 132.

⁴⁷ Vasile Netea, *Not contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu Gheorghe Barițiu și Iosif Hodoș, Sibiu*, Ed. „Revistei Economice“, 1942, scrisorile nr. 66—69.

⁴⁸ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 12, 1891, f. 263—266.

„dirigentu” Filialei subliniază necesitatea de „... a lega românismul și a-l unifica indiferent de granițe politice, pe calea economică, astfel a face un pas înainte pentru realizarea aspirațiilor noastre generale ... prin crearea unui mediu prin care să dovedească *unitatea* noastră independent de granițe politice”⁴⁹. Stringerea legăturilor între românii transilvăneni și cei din Regatul României pe linie financiar-bancară completa aceleași strădanii duse în alte ramuri ale vieții economice, în domeniul culturii, al relațiilor politice alături la nivelul partidelor burgheze cât și la cel al mișcărilor socialiste și muncitorești românești, de o parte și de alta a Carpaților deopotrivă, spre o cât mai temeinică pregătire și o cât mai rapidă apropiere a momentului unirii tuturor românilor într-un singur stat, liber, independent și suveran.

Conjunctura în care Valeriu Bologa preia conducerea Filialei nu a fost deloc favorabilă. Greșelile vechii conduceri au dus la încheierea unui bilanț serios deficitar. Cu un an și mai bine înainte a izbucnit războiul vamal dintre Austro-Ungaria și România care, după cum se știe, lovește puternic economia Transilvaniei. Banca „Albina” va simți și ea seismul economic, chiar dacă în cazul ei neplăcerile se vor reduce nu la pierderi ci la o stagnare de moment a afacerilor și o creștere mai lentă a profiturilor⁵⁰. Cu toate acestea Filiala se redresează rapid, în numai un an de zile își amortizează pierderile din 1887⁵¹ trecind apoi la o dezvoltare sigură. Câteva date sînt necesare pentru a ilustra afirmația. Cuantumul total al creditelor acordate la sfîrșitul anului 1887 se ridică la 546 000 fl, pentru ca la sfîrșitul lui 1898 să atingă cifra de 1 300 000 fl. Depunerile spre fructificare înregistrează următoarea curbă ascendentă: 1887 — 600 000 fl., iunie 1889 — 1 000 000⁵² fl., iulie 1895 — 2 000 000 fl.⁵³, decembrie 1897 — 2 500 000 fl.⁵⁴. Revirimentul anual al casei era în 1887 — 5 400 000 fl. iar la 1898 — 9 700 000 fl., în timp ce venitul brut se ridică, în aceiași ani, de la 42 500 fl. la 161 000 fl.⁵⁵. O parte însemnată a succesorilor Filialei se datorește noului tip de afaceri activat de Valeriu Bologa: împrumuturile pe produse. Pentru promovarea lui se va achiziționa, în imediată apropiere a gării principale a Brașovului, o însemnată suprafață de teren care va fi dotată treptat cu magazine, cale ferată pentru rularea vagoanelor și alte construcții, punîndu-se bazele unor veritabile antrepozite. Deși în Brașov existau la acea dată nu mai puțin de 12 bănci, Filiala Băncii „Albina” se impune printre primele, asigurîndu-și un prestigiu binemeritat⁵⁶. Verificările periodice pe care Partenie Cosma le face la Filială se încheie cu cele mai măgulitoare aprecieri la adresa muncii și corectitudinii directorului ei⁵⁷.

⁴⁹ *Ibidem*, d. 13, 1892, f. 152—158.

⁵⁰ *Ibidem*, d. 9, 1888, f. 9—14, 178; d. 10, 1889, f. 316; d. 15, 1894, f. 6 și Arhivele Statului Sibiu, VIII, 1889, 157 și 1890, 25.

⁵¹ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 9, 1888, f. 176—177.

⁵² *Ibidem*, d. 10, f. 292.

⁵³ *Ibidem*, d. 16, f. 129—131.

⁵⁴ *Ibidem*, d. 19, f. 201.

⁵⁵ Constantin Pop, *op. cit.*, p. 21—22. Cifrele sînt rotunjite.

⁵⁶ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 10, 1889, f. 299 și 316; d. 12, 1891, f. 71.

⁵⁷ „... Deocamdată te astgur că filiala niciodată n-a stat înaintea direcțiunii așa de bine și nu s-a bucurat de atîta încredere de cîtă se bucură astăzi și în special persoana D-tale. posedă toată încrederea tuturor...” cf. *Ibidem*, d. 12, 1891, f. 84 și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, VII, 1888, 120, 305; VIII, 1889, 335; IX, 1893, 23.

Încoronare a activității depuse în fruntea Filialei, Valeriu Bologa redactază în anul 1896 toate normativele, instrucțiunile și regulamentele⁵⁸ care vor sta la baza activității Filialei pînă în anii primului război mondial.

* * *

*

O boală care l-a măcinat mai mulți ani îl biruie la 23 mai 1899⁵⁹. Moartea sa prematură a constituit o grea pierdere pentru Banca „Albina“, pentru băncile românești aflate în pragul unor transformări structurale⁶⁰, cînd puținii noștri specialiști în finanțe și bănci erau atît de necesari și căutați.

Valeriu Bologa s-a distins nu numai ca un conducător de bancă. A jucat un rol de prim ordin în viața comunală a orașului Brașov în cadrul diferitelor comitete din care a făcut parte. A fost un adevărat animator al vieții culturale și bisericești a românilor brașoveni. Pentru pregătirea sa profesională, largul orizont cultural, tactul de care știa să dea dovadă în toate împrejurările, principialitatea sa — a fost apreciat și de compatrioții săi sași, maghiari și secui. Acest aspect al vieții sale merită singur o tratare aparte.

Dacă prin naștere rămîne sibian, prin realizările durabile săvîrșite în viață rămîne posterității ca brașovean. A fost un om de acțiune, un înainte văzător, fapt ce ne determină să-l înscrîm în rîndurile acelei pleiade de intelectuali români transilvăneni, care, deși mai puțin cunoscuți, au contribuit din plin la ridicarea social-economică și culturală a românilor, apropiind momentul desăvîșirii unității noastre naționale.

---

⁵⁸ *Ibidem*, X, 1896, 59, 61—62.

⁵⁹ Arhivele Statului Brașov, Fond nr. 145, d. 14, 1893, f. 69—70; d. 21, 1898, f. 34—38; d. 23, 1899, f. 32—33.

⁶⁰ Este vorba de convocarea la 25 iunie 1898 la Sibiu a primei Conferințe a directorilor băncilor române din Transilvania, cu care ocazie, printre altele, se lansează ideea creării „Solidarității“, importanta asociație a băncilor române. Ea viza modernizarea și consolidarea organizatorică a băncilor noastre, garanție a unei și mai sigure dezvoltări viitoare în condițiile unei creșteri sensibile a presiunilor politice asupra națiunii române.

VALERIU BOLOGA — DIREKTOR DER BANKFILIALE „ALBINA“ VON BRAȘOV (1887—1899)

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die Filiale von Brașov, die 1882 als erste Filiale der Bank „Albina“ von Sibiu gegründet wurde, gelangte während der Periode 1886—1887 wegen der schwachen Kontrolle ihres Direktors in eine unsichere finanzielle Lage. In dieser Konjunktur wurde am 1. Oktober 1887 in der Person Valeriu Bologas ein neuer Direktor ernannt.

Durch eine genaue Untersuchung der vorangehenden Aktivität der Filiale sowie der konkreten Realitäten in der Geschäftsabteilung derselben, bekommt der neue Direktor eine genaue Gesamtübersicht über die Filiale. Seine Vorschläge, welche die Reorganisierung der Tätigkeit der Filiale betreffen, Garantie für das Überwinden des kritischen Moments und für den Auftrieb zukünftiger Tätigkeit, beweisen folgendes: Realismus, Dynamismus, Vision. Dabei ging es ihm darum, daß die Filiale Darlehen nicht nur in die Landwirtschaft investierte, sondern auch in andere ökonomische Zweige, die gute Entwicklungsperspektiven, in der kapitalistischen Entwicklung hatten: Warentransit auf Eisenbahnlinsen, Bauwesen, Handel mit Erdöl und Holz, Versicherungsgesellschaften.

Von Bedeutung sind die Bemühungen Bologas was die Festigung der Geschäftsverbindungen mit Paris, Berlin, London und hauptsächlich mit Bukarest anbelang. Die Verbindungen mit den neuen Finanzzentren von Westeuropa festigten das Prestige in erster Linie der Filiale, im allgemeinen aber der Bank „Albina“ im Finanz-Bankwesen des Österreichisch-Ungarischen Kaiserreiches, während die Verbindungen mit Bukarest eine andere Bedeutung hatten. Indem er die Linie Visarion Romans verfolgte, kämpfte Valeriu Bologa für die Gründung einer Filiale der Bank „Albina“ in Bukarest. Auf diese Art und Weise wollte er die Verbindung herstellen zwischen „... dem österreichisch-ungarischen Rumänien und dem freien Rumänien durch wichtige ökonomische Bande“ ... und „... einen Schritt vorwärts ... tun für die Durchführung unserer allgemeinen Bemühungen ... durch das Schaffen eines Mediums, welches unsere *Einheit* beweisen sollte, unabhängig von den politischen Grenzen“.

Wir wollen auch die loyale Behandlung hervorheben, die in der Kreditpolitik den mitwohnenden Nationalitäten gegenüber, die in dem Bezirk der Filiale wohnten, angewandt wurde; es wurde dabei kein Unterschied zwischen Rumänen und anderen Nationalitäten gemacht.

Das Ableben Valeriu Bologas am 23. Mai 1899 bedeutete einen großen Verlust für die Bank „Albina“, weil er nicht nur ein ausgezeichneter Mensch für Bankwesen war, sondern auch eine Persönlichkeit der intellektuellen Rumänen von Siebenbürgen; er hat voll und ganz zur sozial-ökonomischen und kulturellen Entwicklung der Rumänen beigetragen, um den Augenblick der Vollendung unserer nationalen Einheit schneller herbeizuführen.